PİS VE PİSLİK

(habis, rics, ricz)

Günah kavramını ifade için kullanılan sözcüklerden biri de hubs (çoğulu: habâis) sözcüğüdür. Aynı kökten ve aynı anlamda habise (çoğulu: habîsûn ve habîsât) sözcüğü de kullanılır.

Varoluş, bir anlamda temizle pisin birbirinden ayıklanması olayıdır. Yaratıcı düzen, sürekli bir biçimde pisle temizi ayıran bir görünüm arz eder. (bk. 3/179) Cehennem de pisle temizi ayıran bir sistemin adıdır, (bk. 8/37)

Ne ilginçtir ki, Kur'an'a göre, pis-temiz diyalektiğinde, çoğunluk daima birinci lehinedir, (bk. burada, Çokluk mad.) Ancak bu, kemiyet (nicelik) planında böyledir. Keyfiyet (nitelik) planında egemenlik, temizindir. Kur'an, insandan, pisin nicelik açısından önde olmasına bakarak ümitsizliğe ve karanlığın egemen olacağı yolunda bir kanıya kapılmamasını istemektedir:

"Pisin çokluğu seni hayrete düşürse de pisle temiz bir olmaz. O halde, ey akıl ve gönül sahipleri, Allah'tan sakının ki kurtuluşa erebilesiniz." (Mâide, 100)

İbrahim suresi 24-26, pisle temizi birer kelime olarak almakta ve şu karşılaştırmayı yapmaktadır:

"Görmedin mi, Allah nasıl bir örnekleme yaptı: Güzel/temiz bir söz; kökü yerde, dalları gökte olan güzel/bereketli bir ağaca benzer. O ağaç, Rabbinin izniyle yemişlerini her zaman verir. Allah, insanlara böyle benzetmeler yapar ki, düşünüp ibret alabilsinler. Çirkin/aldatıcı bir söz de gövdesi toprağın üstünde destek bulmuş çirkin/bereketsiz bir ağaca benzer, dayanağı yoktur onun."

A'raf suresi 58. ayetse pis ve temizi bir ülkenin sıfatı olarak kullanmak suretiyle şu karşılaştırmayı yapıyor:

"Güzel ve temiz beldenin bitkisi Rabbinin izniyle çıkar. Pis ve çorak beldeden ise zararlı bitkiden başkası çıkmaz. Şükreden bir topluluk için ayetleri işte böyle çeşitli şekillerde sergiliyoruz."

İbrahim suresinin ayetleri, pis bir tohumun güzel meyve çıkarmayacağını, A'raf suresinin bir ayeti de, pis bir toprağın, atılan tohum ne olursa olsun, güzele ve iyiye besleyicilik edemeyeceğini gösteriyor. Bu, insan için de aynen geçerlidir. İyi ve güzel, pis bir sineden çıkmayacağı gibi, böyle bir sineye dışardan atılan iyi ve güzel de hayatını koruyup yeşeremez; o pis sinede çürüyüp gider. Bunun içindir ki, Kur'an pisin temizle yan yana tutulmasında ısrarı bir çöküş olarak görür. Bu, insan için de böyledir, eşya için de. Nur suresi 26. ayet bu ilkeyi verirken insan ve diğer varlıkları aynı anda ifade eden kelimeler (dişil ve erkek pisler) kullanarak şöyle diyor:

"Murdar karılar murdar erkeklere, murdar erkekler de murdar karılara. Temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara. Bunlar, ötekilerin söylediklerinden arınmışlardır. Bunlar için bir bağışlanma ve bol bir rızık vardır."

Peygamberler, özellikle onların sonuncusu olan Hz. Muhammed, varoluş gayelerinin bir gereği olarak, insanlara temize sarılmayı öğütleyen ve pisliklere-pislere (habâis) uzak durmayı öneren mesajlar getirmişlerdir. (7/157)

İnsanlık tarihi, belirgin özelliği pislik ve karanlık üretmek olan medeniyetlere de tanık olmuştur, (bk. burada, Karye mad.) Ancak Yaratıcı ve yönlendirici şuur, insanlığı bu pisliklerden sürekli sıyırıp çıkarmıştır. (21/74) Kur'an, haram mala, özellikle yetim malının haksızca ele geçirilen kısmına da pis demektedir, (bk. 4/2)

RİCS:

Pis ve pislik kavramını anlatmada kullanılan ve Kur'an'da 10 yerde geçen bu kelime, pis şey, pis koku anlamındadır. Rics adam, rics kişiler şeklinde sıfat olarak da kullanılır. Râgıb el-Isfahanî, ricsin 4 türlü olabileceğini söylüyor.

1. Yaradılıştan,
2. Akıl yönünden,
3. Din yönünden,
4. Bunların hepsi yönünden.

Mesela, ölü hayvanın eti, bu son cümledendir. Râgıb'a göre, din yönünden rics, şarap ve kumardır, (bk. 5/90) Bazılarına göre, bunlar akıl yönünden de ricsdir. Müşrikler de rics olarak anılmışlardır. Çünkü şirk, pisliklerin en kötüsüdür.

Rics, bir pisliktir ki, bulaşanı da rics haline getirir. İnkârın her türü, inkâra vasıta ve âlet olan her şey rics haline gelir. Mesela, putlar birer ricstir. (22/30)

Putlara ve putçuluğa bulaşan müşrikler de ricstir. (9/95) Rics, şeytanın ürettiği bir pisliktir. Mâide 90; uyuşturucuyu, putları, kumarı, fal oklarını şeytanın ürettiklerinden birer rics olarak gösteriyor.

İmansızlık da bir ricstir. (bk. 6/125; 7/71)

En büyük ricslerden biri de aklı işletmemektir,

Bu öylesine büyük bir pisliktir ki, Allah'ın öfkesini tahrik eder ve Allah, aklını işletmeyenler üstüne pislik atar. (10/100)

İslam dünyasının bugünkü haline bakınca, Kur'an'ın en büyük mucize haberlerinden birinin de Yunus suresi 100. ayet olduğunu kabul ve itiraf etmemek mümkün değildir. İslam dünyasının içine düştüğü bunalım, sefalet, zillet ve meskenet, aklın işletilmemesi dışında neyle açıklanabilir. Kaynak bol, iklim çok güzel, tarih ve miras harika... Bütün bunlara rağmen bunalımlar ve zilletler içinde kıvranan bir kitle... Sebep, akla ters gitmenin dışında ne olabilir?

Rics, insanın bedenini sardığı gibi gönül dünyasına da musallat olur. Bu demektir ki, ricsin maddî olanı yanında manevî olanı da vardır. Bunların biri ötekini, sürekli azdırır, büyütür.

Manevî ricsin en yıkıcısı, kalbe musallat olanıdır ki, kalp marazının ardından gelir. (bk. burada, Kalp mad.) Tevbe 125. ayet, kalplerinde maraz olanların rics üstüne ricse maruz kalacaklarını söylüyor. Ricse batmak, kâfir olarak ölmekle sonuçlanır.

Allah'ın ricsten özellikle uzak tuttuğu topluluk, Hz. Peygamber'in Ehlibeytidir. (33/ 33)

Ricz:

Pislik, sıkıntı, karmaşa, bunalım, çirkinlik anlamlarındaki ricz, az önce anlattığımız rics sözcüğünden son harfiyle ayrılır.

Rics'in insan elinin ürettiği pislik, yani günah olmasına karşın, ricz insanın ürettiği kötülüğe göklerin verdiği bir tür azaptır. Nitekim, büyük Râgıb, riczi 'ıstırap' diye tanıtmaktadır. Ve Kur'an, azabın bir türünü 'korkunç riczden bir parça' olarak tanıtıyor. (34/5; 45/11)

Rics, yerden insan eliyle yükseltilen karanlık, ricz de gökten Allah eliyle buna verilen kahır cevabıdır. Kur'an, göklerin bu cevabını 'dengesizlik ve zulümler yüzünden' gelen sıkıntılar olarak gösteriyor. (2/59; 7/162; 29/34)

Gökler, müstahak olana ricz gönderdiği gibi, korunmaya layık olanı da, şeytanın riczinden uzak tutar. (8/11)